

AVISEN

OKTOBER 2014 - VOLYM 3:3 - TEMA:ARBETSMILJÖ OCH PATIENTSÄKERHET

Arbetsmiljö-och patientsäkerhet inom vård och omsorg

*Charlotte Wählin
Med dr, Ergonom/leg fysioterapeut
Arbets- och miljömedicin*

Arbets- och miljömedicin och Centrum för Hälso- och Vårdutveckling vid Landstinget i Östergötland arrangerade en temadag "Min arbetsmiljö - patientens säkerhet" i slutet av augusti. Temadagen syftade till att ge ökad kunskap om hur patientsäkerhets- och arbetsmiljöarbetet kan integreras och tillämpas i vardagen inom vård och omsorg. Totalt deltog 250 personer anställda inom kommun och landsting i Östergötland, Jönköping och Kalmar län. Det var framför allt chefer, HR-strategier, medarbetare och fackliga ombud som deltog på temadagen. Annica Öhrn, patientsäkerhetsforskare och centrumchef höll ihop dagen som moderator.

Under temadagen föreläste bland annat docent Mats Eklöf och presenterade den uppmärksammande rapporten "Säkerhetsklimat i vård och omsorg - bakomliggande faktorer och betydelse för personalsäkerhet och patientsäkerhet". Lisa Smeds Alenius, sjuksköterska och doktorand, presenterade utifrån sin forskning och erfarenheter från RN4CAST-projektet "Vad vet vi om arbetsmiljöns betydelse för pa-

tientsäkerhet och vårdkvalitet?" Arbetsmiljöinspektör Minke Wersäll pratade om "Arbetsmiljö som strategi för patientsäkerhet". Från landstinget i Östergötland medverkade professor Hans Rutberg som pratade om olika aspekter av patientsäkerhet. Ergonom Charlotte Wählin från Arbets- och miljömedicin, pratade om "Belastningsrelaterade besvär inom vård och omsorg - ergonomi, personalsäkerhet, metoder och verktyg."

Forskning visar att en integrering av arbetet med patientsäkerhet och arbetsmiljö kan skapa synergier som kan bidra till effektivitet, helhetssyn och delaktighet. Enligt patientsäkerhetslagen ska vårdgivare bedriva systematiskt pa-

tientssäkerhetsarbete. Arbetsgivaren ansvarar också för arbetsmiljön och ska se till att arbetsmiljöarbetet ingår som en naturlig del av verksamheten.

Arbets-skador bland medarbetare

Det finns också en ökad risk att medarbetare inom vård och omsorg skadar sig i samband med akuta olycksfall som t.ex. sker då en patient faller och skadar sig. Medarbetare kan även få långvariga besvär vid stora belastningar som sker under lång tid. Personförflyttningar är speciellt riskfyllda och det behövs kunskap, metoder, rutiner och hjälpmedel för att förebygga skador. Både psykosociala och fysiska faktorer i arbetsmiljön kan orsaka skador och leda till sjuk-skrivning p.g.a. av muskulära besvär eller psykisk ohälsa. Senaste AFA rapporten "Allvarliga arbets-skador och långvarig sjukfrånvaro" visar att det finns ett behov av att förebygga arbets-skador för medarbetare inom vård och omsorg.

I detta temanummer av AVISEN har vi valt att lyfta fram några av föreläsarna som medverkade under dagen. Under dagen framkom att det finns ett stort behov och intresse av att utveckla både patientsäkerhet och personalsäkerhet inom vård och omsorg. Med ett mer systematiskt arbete för att identifiera risk för både patienter och personal kan patientsäkerheten och personalsäkerheten förbättras och därmed bidra till en ökad nytta för både patienter och för personal inom vård- och omsorg.

...

Foto: Christian Nordén

VAD VET VI OM ARBETSMILJÖNS BETYDELSE FÖR PATIENTSÄKERHET OCH VÅRDKVALITET?

Lisa Smeds Alenius
Medical Management Centrum
Karolinska Institutet
Lisa.Smeds@ki.se

En ökande mängd forskning har funnit att det finns samband mellan den psykosociala arbetsmiljön och patientsäkerhet och vårdkvalitet. En gynnsam arbetsmiljö där personalen arbetar i team, gör självständiga beslut, har rätt kompetens, kommunicerar och har en tydlig, närvarande ledning, ger bättre resultat för både patienter och personal.

Resultat från det stora EU-finansierade projektet RN4CAST, där Sverige deltog som ett av 16 länder, visar att känslan av att ha tillräckligt med resurser och personal för att få jobbet gjort, för att kunna ge vård med god kvalitet, för att kunna diskutera omvårdningsproblem med sina kollegor och för att kunna tillbringa tid med patienterna, var oerhört viktigt för vilket patientsäkerhetsbetyg man gav sin avdelning. Sjukhusledningens prioritering av patientsäkerheten var också en viktig faktor, därefter kom vikten av det närmaste ledarskapet och samarbetet med läkare. I en annan studie, nyligen publicerad i tidskriften The Lancet, undersökte man variationer i bemanning och utbildning bland sjuksköterskor och relationen till patientdödlighet för patienter som genomgått vanliga kirurgiska ingrepp med låg förväntad dödlighet. Studien visade att för varje ytterligare patient en sjuksköterska har ansvar för ökade risken för dödsfall inom 30 dagar med sju procent och för varje ökning med tio procent av andelen sjuksköterskor med motsvarande kandidatexamen minskade risken för dödsfall inom 30 dagar med sju procent. När vi i det svenska materialet har tittat vidare på vilka

omvårdningsåtgärder som varit nödvändiga men försumrats p.g.a. tidsbrist finns bland annat åtgärder som "tröst till/samtal med patienter", "upprepade lägesförändring av patient", "adekvat övervakning av patienter" med bland de aktiviteter som har de starkaste statistiska relationerna med arbetsmiljö, patientsäkerhet och omvårdningskvalitet. Arbetsmiljön kan ses som det som både kan hindra men också skapa möjligheter för god och säker vård till patienterna.

Den svenska forskargruppen leds av professor Carol Tishelman och är baserad på Medical Management Centrum på Karolinska Institutet i Stockholm. För mer information om RN4CAST www.rn4cast.eu eller kontakta Lisa Smeds Alenius, doktorand i projektet, lisa.smeds@ki.se.

...

FÖR CHEFERNA I VÅRDEN HÄNGER PATIENTSÄKERHET OCH ARBETSMILJÖ NÄRA SAMMAN – DET UPPSTÅR OFTA SITUATIONER I VARDAGEN SOM INNEBÄR RISKER UR BÅDA PERSPEKTIVEN

Anchi Alm
Informatör
Landstinget i Östergötland

Bibbi Göransson, Kristina Olsson och Camilla Gustavsson är alla vårdenhetschefer på Hjärtcentrum. Och de tycker att det är viktigt att prata om arbetsmiljö och patientsäkerhet.

- Vi har ett högt tryck i vården i dag, säger Bibbi Göransson. Omsättningen på patienterna är hög och stressen är en riskfaktor. Vi diskuterar ofta, både under arbetspassen och på våra arbetsplatsträffar, hur vi jobbar, hur vi mår

och vad vi behöver tänka på.

Tunga lyft och fallolyckor är ett par exempel på när det kan gå fel. Patienterna är överlag äldre och sjukare i dag och det uppstår många tunga vårdssituationer.

- Men vi är nog rätt duktiga på att använda hjälpmedel och hjälpas åt, säger Kristina Olsson. Fallolyckorna är ju svårare att förutse. Det är inte bara en patientsäkerhetsrisk, det är också lätt att skada sig när man snabbt ska försöka fånga upp en patient som håller på att falla.

Stressen pekas genomgående ut som en faktor som påverkar såväl arbetsmiljön som patientsäkerheten.

- I läkemedelsrummet är det till exempel lätt att känna sig stressad, säger Camilla Gustavsson. Det finns så många sorter av samma läkemedel och preparaten byts ofta ut till synonympreparat. Våra patienter är svårt sjuka och läkemedlen ska fram direkt. Då gäller det att göra rätt med dosering och blandning. Den stressen och osäkerheten är tuff och den innebär förstås också en patientsäkerhetsrisk.

En erfaren vårdpersonal bidrar till en säkrare vårdmiljö och arbetsmiljö, det är de tre vårdenhetscheferna överens om. Därför gäller det att de som jobbar i vården håller hela arbetslivet och kan sprida sin kunskap vidare.

- Vår framtid bygger på att vi kan introducera oerfarna kollegor så att de känner sig trygga och kan utföra ett patientsäkert arbete. Vi behöver driva ett systematiskt kvalitetsarbete och skapa utrymme för att växla över kunskap från de erfarna till de yngre, säger Kristina Olsson.

...

Foto: Christian Nördén

ARBETSMILJÖ SOM STRATEGI FÖR PATIENTSÄKERHET - KVINNORS ARBETSMILJÖ

Minke Wersäll
Inspektör och projektledare
Arbetsmiljöverket

Arbetsmiljöverket är inne på sitt tredje år med programmet "Kvinnors arbetsmiljö", ett uppdrag från regeringen att utveckla och genomföra särskilda insatser för att förebygga att kvinnor slås ut från arbetslivet på grund av arbetsmiljörelaterade problem. Anledningen till uppdraget är att kvinnor står för betydligt större andel av sjukfrånvaron än män.

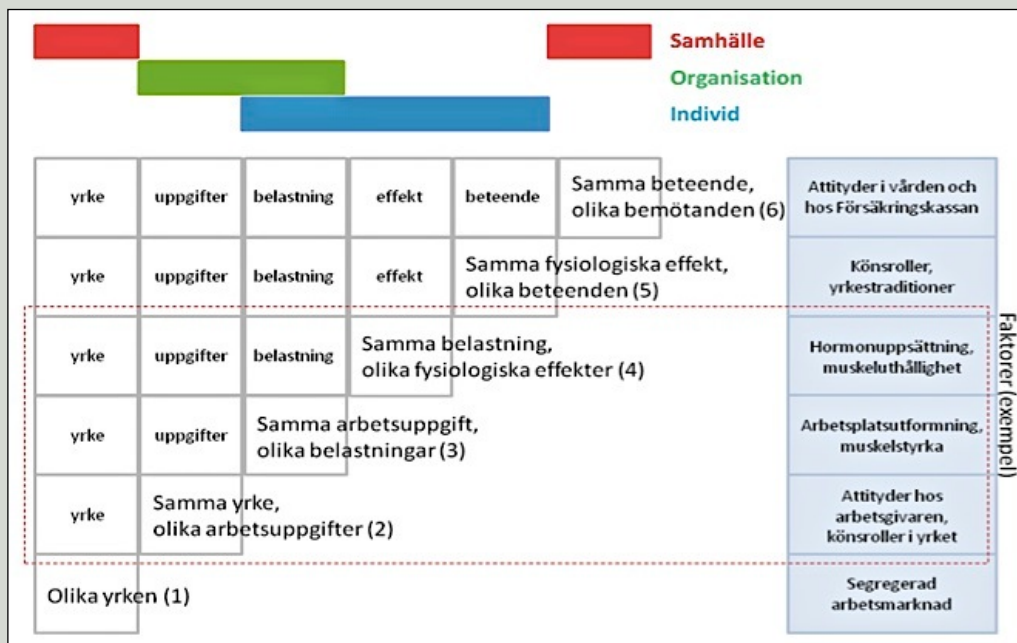
Kvinnor har totalt sett ett sjukpenningtal som är 80 procent högre än männens enligt uppgifter från Försäkringskassan för juli 2014. Det är också fler kvinnor än män som av hälsoskäl tvingas avsluta sitt arbetsliv i förtid, därför vill vi lyfta fram kvinnors arbetsmiljö. Belastningsbesvär på grund av tungt eller repetitivt arbete och påfrestande arbetsställningar svarar för en stor del av den arbetsrelaterade ohälsan och sjukfrånvaron. Hos både män och kvinnor dominerar belastningsskador bland arbetsjukdomar. Det finns också ett samband mellan fysiska, psykosociala och organisatoriska riskfaktorer i arbetet. Psykosociala arbetsmiljöproblem kan yttra sig som muskelbesvär och andra funktionsstörningar.

Den svenska arbetsmarknaden är könsuppdelad. Kvinnor arbetar i ökande utsträckning inom riskutsatta branscher.

Det gäller bland annat inom vård, skola och omsorg. Försäkringskassan redovisar att anställda inom offentlig sektor, främst inom kommunala verksamheter som skola och omsorg är kraftigt överrepresenterade bland de långvarigt sjukskrivna.

Inom ramen för uppdraget genomfördes inspektioner med inriktning på ergonomi i kvinnors arbetsmiljö samt

Ett annat vanligt krav handlade om förflyttningskunskaper. Det ledde oss till frågan om hur arbetsgivare kan säkerställa att arbetstagare har tillräckliga kunskaper, hur lång en tillräckligt lång utbildning behöver vara och vad den ska innehålla. Jämfört med en manlig bransch - t ex truckkörning i lager - är det skillnad hur kunskaper i arbetet värderas. Arbetsmarknadens parter har i

Lewis, C. och Mathiassen, S.E. Belastning, genus och hälsa, 2013 (Arbetsmiljöverket, rapport 2013:09).

- Denna schematiska bild visar "oberoende" steg i förklaringen till att kvinnor har högre förekomst av belastningsbesvär än män
- Att kvinnor och män har olika arbetsuppgifter även när de har samma yrke (steg 2), är en väsentlig förklaring till ojämlikheter i arbetshälsan.
  - Även då kvinnor och män utför samma arbetsuppgifter belastas de olika, bland annat på grund av skillnad i kroppsstorlek (steg 3).
  - Men att män och kvinnor har olika fysiologiska reaktioner på samma belastning kan inte i någon större utsträckning förklara skillnader i belastningsrelaterad ohälsa mellan män och kvinnor (steg 4).

kvinnor och mansdominerad kommunal verksamhet. Vi har bl. a haft fokus på att förebygga belastningsskador på grund av felaktig arbetsbelastning. För att kunna förebygga belastningsskador måste man veta var riskerna finns. Vi har introducerat verktyg för att synliggöra risker för belastningsskada enligt föreskrifterna om belastningsergonomi (AFS 2012:02).

På många arbetsplatser finns inte ett fungerande system för arbetsmiljöarbetet, vilket vi ställde krav på. I de goda exempel vi har stött på har vi sett att SAM när det fungerar i praktiken - är en viktig framgångsfaktor som påverkar kvalitet, hälsa och säkerhet i arbetet.

det fallet tillsammans tagit fram en läroplan för truckförare som beskriver vilka kunskaper som krävs för att kunna arbeta säkert. Vi har lämnat frågan om förflyttningskunskaperna vidare till parterna. Vi vill att de tar fram en gemensam plan på vilka kunskaper arbetstagare inom vård och omsorg behöver för att kunna arbeta säkert med personförflyttningar.

Kvinnor och män gör olika saker; kvinnor arbetar i större utsträckning med repetitivt arbete och har en högre psykosocial och emotionell belastning.

Fortsättning på nästa sida!

Som inspektör har vi lärt oss att ställa tre viktiga frågor för att få ett genusperspektiv på det systematiska arbetsmiljöarbetet:

- Hur är fördelningen mellan kvinnliga och manliga arbetstagare?
- Gör kvinnor och män samma saker?
- Finns könsuppdelad statistik på sjukfrånvaro?

Det genusmönster som råder i samhället och i arbetslivet, dvs. att mannen är normen och att kvinnors arbete värderas lägre, har återfunnits i de verksamheterna som har inspekterats. Genusmönstret påverkar på ett negativt sätt de förutsättningarna för en bra arbetsmiljö för hemtjänstens chefer och medarbetare.

Sammanfattningsvis är ett fungerande systematiskt arbetsmiljöarbete en framgångsfaktor. En jämställd arbetsplats har lika fördelning mellan kvinnor och män som gör samma saker, och för att uppnå hållbara förändringar är det viktigt att organisationen arbetar med attityder och värderingar. Chefernas stöd och kunskap är en förutsättning för att arbetet ska lyckas.

Förutom förflyttningskunskaper som vi har pratat om, behövs kunskaper och engagemang om det systematiska arbetsmiljöarbetet och genus på alla nivåer.

...

VARFÖR BLIR DET FEL I VÅRDEN?

Annica Öhrn
Centrumchef, Med dr.
Centrum för hälso- och vårdutveckling

Vårdskador och brister i patientsäkerhet har under de senaste åren fått en stor uppmärksamhet både nationellt och internationellt. Patientskadeincidensen inom somatisk vård på sjukhus uppskattas i ett antal internationella studier till mellan 3,7–16,6 procent, av vilka 40–70 procent bedöms som undvikbara vårdskador. Enligt en svensk studie skadas så många som

100.000 patienter varje år, skador som bedöms möjliga att undvika. Av dessa får 10.000 patienter bestående men, och i 3.000 fall bidrar skadan till att patienten avlider. Undvikbara skador är sådana som inte skulle ha uppkommit om exempelvis rätt rutiner och riktlinjer följts, om rätt och evidensbaserade metoder och tekniker används, eller om patienten omhändertagits och vårdats med rätt kompetens.

Att patienter skadas kan ha många olika orsaker. En orsak är att vi i stressiga situationer väljer att vara effektiva och då tummar på noggrannhet och kontroller. Andra orsaker är att vi inom vården har osäkra system och bristande barriärer som gör det enkelt att göra fel istället för att hindra att en felhandling genomförs. Hans Rutberg som är läkare och adj. professor beskrev med hjälp av inträffade patientfall hur just dessa orsaker vid ett flertal tillfällen hade bidragit till att patienter skadas eller avlidit. Jämfört med andra högriskorganisationer som exempelvis flyg, har sjukvården en bit kvar till att skapa ett systematiskt patientsäkerhetsarbete där kompetensutveckling, regelbunden träning och repetition är obligatoriska inslag i alla typer av vardagsvård. Detta är viktiga beståndsdelar som vi idag kanske mest förknippar med arbetsmiljö men som är helt nödvändiga för att vi ska uppnå en hög patientsäkerhet.

...

Foto: Christian Nördén

TIPS FRÅN ERGONOMEN: BELASTNINGS-ERGONOMISK RISK-BEDÖMNING

- Utgå från systematiskt arbetsmiljöarbete och föreskrift AFS 2012:2 om belastningsergonomi.
- Använd exempelvis Checklista – belastningsergonomi.
- Kartlägg arbetsuppgifter och arbetsmoment för respektive yrkeskategori.
- Genomför bedömning i samverkan mellan chef, medarbetare och team.
- Välj mätmetod utifrån din frågeställning. Läs in dig på metoden, vid behov ta hjälp av en ergonom.

Syftet med riskbedömning inom vård och omsorg

Riskbedömningen syftar till att kartlägga befintliga eller potentiella risker som kan leda till belastningsbesvär.

Fortsättning på nästa sida!

Riskbedömningsmetoden värderar exponeringsdosens eventuella skadlighet. Frågor som man behöver ta ställning när de gäller de olika arbetsmomenten, arbetstagarna och arbetssituationen är följande:

- När, var, omgivningen, hur länge, hur ofta, tidspress?
- Av vem? Arbetstagares styrka och kroppsmedvetenhet?
- Arbetstagarens kunskap?
- Vårdtagarens eller brukarens tillstånd, personen lång/stor, hur många behöver hjälp?
- Psykosociala faktorer?

Generellt sett är det viktigt att göra mer av det som fungerar bra, lyft fram goda exempel.

Några exempel på metoder för riskbedömning

- Quick exposure Check – QEC
- Key Indicator Method
- KIM 1 – Bedömning av arbetsmoment som innebär att lyfta, hålla och eller bära
- Kim 2 - Bedömning av arbete som involverar moment med att skjuta och dra
- Checklista HARM Hand arm Riskbedömningsmetod. Bedömer risken för belastningsrelaterade skador i hand, arm, skuldra nacke
- Vidar Video Observation (används i samarbete med ergonom)
- Tilthermometer
- Patient Transfer Assessment Instrument (PTAI)

Frågor besvaras av

Charlotte Wählin
Med dr, Ergonom
Arbets- och miljömedicin
Universitetssjukhuset i Linköping
E-mail: charlotte.wahlin@lio.se

...

REFERENSER OM PATIENT-SÄKERHET OCH PERSONAL-SÄKERHET

Här följer en referenslista rörande det som tagits upp i artiklarna i detta nyhetsbrev:

AFA försäkringar. Rapport: Allvarliga arbetsskador och långvarig sjukfrånvaro; 2013.

Arbetsmiljöverket. Rapport, arbetsskador 2012. (2013:1).

Smeds Alenius, L et al. Staffing and resource adequacy strongly related to RNs' assessment of patient safety: a national study of RNs working in acute-care hospitals in Sweden. *BMJ Qual Saf.* 2014 Mar; 23(3):242-9.

Socialstyrelsen, Förslag till Nationell strategi för patientsäkerhet – för ett mer

samlat patientsäkerhetsarbete, Socialstyrelsen, Editor 2013: Stockholm.

Sveriges kommuner och landsting (SKL). Förebygg fall och fallskador i samband med vård. Nationell satsning för ökad patientsäkerhet. Fall och fallskador. 2008

Sveriges kommuner och landsting (SKL). Patientsäkerhet och arbetsmiljö. En vägledning för hög patientsäkerhet och god arbetsmiljö. 2013

Törner, M, Eklöf, M., et al. Säkerhetsklimat i vård och omsorg. Bakomliggande faktorer och betydelse för personalsäkerhet och patientsäkerhet. Arbets- och miljömedicin. Samhällsmedicin och folkhälsa. Rapport 2013: nr1.

...

TEMADAG: FRAMTIDENS ARBETSMILJÖ FÖR BÄTTRE HÄLSA OCH GOD PRODUKTIVITET

Tid: Fredagen den 23 januari 2015, klockan 8:30 - 16:15

Plats: Konsert och Kongress, Konsistoriegatan 7, Linköping

Temadagen syftar till att ge ökad kunskap om hur vi kan främja arbetshälsa och skapa en god arbetsmiljö som gynnar både företag och medarbetare. Tidiga insatser och anpassningsåtgärder på arbetsplatsen kan möjliggöra för fler att klara av att arbeta samtidigt som ohälsa kan förebyggas. Under dagen diskuteras hur vi i olika sammanhang och i våra olika roller kan utveckla verksamheter baserat på forskning och erfarenheter.

Målgrupp: Chefer, HR-konsulter, fackliga representanter, skyddsombud och personal inom företagshälsovård eller liknande verksamhet.

Kostnad: För deltagare från Jönköpings, Kalmar och Östergötlands län 900 kr/person exkl. moms. För deltagare från övriga landet 1300 kr/person exkl. moms. Lunch och fika ingår.

Anmälan: Anmäl snarast, dock senast den 20 december via följande länk: www.lio.se/temadag150123. (OBS: Begränsat antal platser.)

Frågor besvaras av **Anna-Lena Hällsten**, anna-lena.hallsten@lio.se, tel 010-103 14 52, eller **Charlotte Wählin**, charlotte.wahlin@lio.se. För mer information se detaljerat program (vilket finns på www.lio.se/amm).

Talare under temadagen:

Christina Björklund - docent, organisationskonsult och forskare vid KI

Jörgen Eklund - professor vid enheten för ergonomi på KTH

Kerstin Ekberg - professor vid IMH på Linköpings universitet

Kristina Thurée - projektstrateg vid Projekt- och Utredningsenheten på Ledningsstaben, Landstinget i Östergötland

Louise Bringfeldt - HR-generalist på IKEA

Mats Uddin - HR-direktör, Landstinget i Östergötland

Ulrik Hermansson - adj. lektor, forskare och beteendevetare på Karolinska Institutet

Bengt Ståhlbom - verksamhetschef vid Arbets- och miljömedicin i Linköping

Stefan Blomberg - psykolog och doktorand vid Arbets- och miljömedicin i Linköping

INFORMATION OM ARBETS- OCH MILJÖMEDICIN

BOKA VÅRA TEMADAGAR!

Den 23 januari 2015 anordnas en temadag på Konsert & Kongress i Linköping: "Framtidens arbetsmiljö för bättre hälsa och god produktivitet". Temadagen fokuserar på forskning och evidensbaserade metoder som främjar arbetshälsa och som skapar en god arbetsmiljö vilket gynnar både arbetsgivare och medarbetare.

Gå in på vår hemsida för anmälan, program och information om våra olika temadagar: www.lio.se/amm. Du kan också kontakta Anna-Lena Hällsten: 010-1031452 eller anna-lena.hallsten@lio.se.

...

NÄSTA NYHETSRETT

Nästa nyhetsbrev kommer i december. Har du frågor eller något du vill dela med dig av? Hör gärna av dig!

SÄNDLISTA & PRENUMERATION

Vill du finnas med på vår e-sändlista som används för Avisen, inbjudningar till temadagar osv? Skicka dina kontaktuppgifter till amm@lio.se eller direkt till redaktören.

Foto: Stefan Blomberg

Arbets- och miljömedicin (AMM) i Linköping är en regionklinik för landstingen i Östergötland, Jönköping och Kalmar län. Verksamheten består av en landstingsenhet och en universitetsavdelning. Vårt arbete är inriktat mot att klarlägga och förebygga ohälsa orsakad av faktorer i arbetsmiljön och/eller den yttre miljön.

Kliniken utreder misstänkta samband mellan yrkes- och miljöexponeringar och sjuklighet på individ- och gruppnivå. Våra utredningar gäller bl.a. exponeringar för

- kemikalier t.ex. lösningsmedel
- fysikaliska faktorer t.ex. vibrationer
- ergonomiska faktorer t.ex. felaktig arbetsställning
- psykosociala faktorer t.ex. stress, mobbing

Vi tar emot ca 160-170 patienter per år för utredning av arbetsrelaterad ohälsa. De flesta remitteras från primärvården eller företagshälsovården (specialistvårdsremiss krävs INTE). De flesta patienter kallas för utredning inom en till två månader.

Medarbetare vid Arbets- och miljömedicin i Linköping deltar i grundutbildningen för blivande läkare, folkhälsovetare, psykologer, medicinska biologer och andra studenter vid Linköpings universitet. Vidare ges forskarutbildningskurser samt en fristående kurs i epidemiologi och statistik.

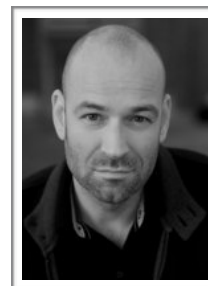
I övrigt finns bland medarbetarna en kompetens att delta vid kurser, konferenser och seminarier med föreläsningar om t.ex. stress, hälsa, riskbedömningar, epidemiologi, osv.

Kunskapspridning sker även på vår hemsida samt vid olika temadagar och informationsmöten.

Uppdragsgivare för Arbets- och miljömedicin är landstingen i Östergötlands, Kalmar och Jönköpings län, enskilda patienter, företag, försäkringskassa, företagshälsovård, fackliga organisationer och AMF.

Mer information om hela vår omfattande verksamhet finns på www.lio.se/amm

Har du frågor eller vill du ha hjälp? Tveka inte att kontakta oss! Telefonnummer direkt till våra olika specialister finns på hemsidan.

FRÅN REDAKTÖREN

Vi hoppas att du ska få god användning av det som vi tar upp. Sprid gärna nyhetsbrevet vidare till personer som du tror är intresserade av innehållet.

Du är också mycket välkommen att bidra med kommentarer och frågor. Önskar du att vi tar upp något särskilt – hör av dig!

Stefan Blomberg
Legitimerad psykolog
Organisationskonsult

ADRESS & TELEFON

Arbets- & miljömedicin
Universitetssjukhuset
581 85 Linköping

010-103 14 41/42 (reception)

E-POST & HEMSIDA

amm@lio.se
www.lio.se/amm

PRENUMERATION/SÄNDLISTA

För att e-prenumerera skickar du ett mail med dina kontaktuppgifter och uppgifter om vem du är samt vad du jobbar med till amm@lio.se eller direkt till redaktören.

Avisen är ett nyhetsbrev som berör olika aspekter inom arbetsmiljöområdet samt miljömedicin.

AVISEN

Volym 3, Nr 3

Redaktör:
Stefan Blomberg
stefan.blomberg@lio.se

Ansvarig utgivare:
Bengt Ståhlbom
bengt.stahlbom@lio.se